

ACC. N:R M. 15227: 1-3.

Landskap: Bohuslän Upptecknare: Gösta Olsson, Lund
Härad: Stångensås Berättare: Agnus Olsson, Trälbeberg
Socken: Lyse Berättarens yrke: änka eft. Lantbr. O. Olsson
Uppteckningsår: 1960 Född år 1899 i Lyse

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Stenkörning. s. 1-3.

Har inte hört talas om körningstradition i bygden.

Gunnar köpte gården 1924. Förr ägaren hade kört massor av sten och var känd för magra hästar och misskött gård.

1924 körde Gunnar sten vid Skalhamn, där hans föräldragård ägde berg. Köpte också sten av flera huggare och exporterade till Danmark men hade större försäljning till Göteborgs gatukontor; ledde själv körning och lastning. Hade dräng och piga på gården från början. Körde med 2 vagnar och 2 hästar. Det var långt till arbetsplatsen, över 9 km. Detta pågick ett par år in på 30-talet; lågkomjunktur tog knäcken på rörelsen. Varje vinter iskörning i Lysekil till bryggeriet och mejeriet; en mängd körare höll på en vecka eller något mer, och det var som rena kappkörningen.

Till gården hörde berg i Lysekil, och där fick vi körning någon gång på 30-talet. Husbonde och dräng körde, ibland också daglönare och alltså 3 ekipage. För det mesta hade vi 2 drängar, daglönare dessutom då det var särskilt mycket att göra; detta var mot 30-talets slut. Med kriget -39 blev det sämre i bergen och fr.o.m. då behövde vi bara en dräng. Det sista stenlasset körde vi omkring 1950. Från något storbrott körde vi aldrig.

Daglönare fick vi alltid från granngårdar; det var gott om folk, både stenhuggarpojkar och småbrukarsöner tog gärna dagtjänst. Drängar kom oftast längre bort ifrån, vanligen på annons. På den tiden kom det också folk långväga ifrån och ville ta plats; det var ofta såna som inte kunde så värst mycket; somliga kom som luffare, stannade i regel inte länge och var inte så önskvärda heller alla gånger, fulla med löss som de var. Det hände att stenhuggare från stan kom och bad om arbete för sina pojkar. Den yngste som någonsin körde för oss var 15 år, det var i slutet av 20-talet. Dränglön 1932 45 kr/månad, piglön 1941 35 kr/månad.

Både husbonde, drängar och daglönare körde. De trivdes bättre med att komma ut i bergen och träffa folk än att gå hemma.

Mest körning med enbet; parkörning förekom vanligast då unghäst skulle tämjas, det passade bra att låta den dra tunga lass tillsammans med äldre stadgad häst. Vi hade alltid ardennerhästar, stora och kraftiga, passade bra i bergen. Hästarna uppföddes regelbundet på gården, ett föl varje år.

Minns inte var vi köpte vagnar. Då hjul behövde lagas, gjorde Teodor i Skår eller Artur i Finsbo detta. Det virke som behövdes (ek, ask) hade Gunnar med sig hemifrån till snickarn. Gunnar gjorde karmar själv och hade smeden till att beslå.

Stenvagn användes också att köra hö och säd på, ändrades bara lite (annan karm, längre stång). Gummihjulsvagn i bergen hade vi inte, men på mjölkkärra lät Gunnar sätta gummihjul omkring 1940, något senare också på åkvagn och stor arbetsvagn.

Körarna hade den tidens vanliga arbetskläder, ofta trätofflor. Ryggsäck med smörgåsar, ägg och kaffe i termos. Hästtäck, presenning och "mulpåse" med höhackelse och krossad havre åt hästen. Körarna klippte till "smäckar" (skydd för händerna) av läder eller gummi från bilslangar, men de tränade ville inte gärna ha smäckar på annat än då stenen var våt.

Vi hade stall på Slätten i Lysekil för att låta hästar och körare hålla rast inomhus.

Ingen körning från storbrott; det stod en man här och en där och högg gatsten.

Jag tror att vi som körde i fria berg hade att bygga och underhålla vägstuppar till varje stenhuggare i eget intresse.

Hästarna fick nattfoder sent på kvällen, och sen måste någon stiga upp halv 5 på morgonen och fodra dem på nytt. När vi omkring 1930 köpt foderautomat, som kunde ställas in på tid som en väckarklocka och släppa ner portioner 2 gånger om natten, slapp man stiga upp i svinottan. Stenkörarna for omkring halv 8 och kom hem vid 5-tiden på eftermiddagen. Därefter kvällsarbete: sko hästar, smörja vagnar, laga ett och annat. Kvinnfolken skötte lagårdsarbetet.

Ibland kom drängarna hem och svor över "basen" som beskyllt dem för att stapla illa, det kunde ju lika gärna varit någon annan som felat. Körarna hade inte mycket att bli oense om. Det var bara en granne till oss, som tyckte att vi inte behövde köra sten utan kunde klara oss ändå; han försökte skaffa sig mer körning på andras bekostnad.

I transportarbetarnas fackförening var vi inte med.

Selar togs isär på vinterkvällar och smörjdes och lackerades, töm-
mar "splesades" (splitsades). Ofta måste det köpas nya remmar. Det som
vi inte kunde laga hemma skötte Forsström om hos sig eller också kom
han hit och satt här och lagade selar. Vagnshjulen gjorde vi rena och
tjärade varje sommar. Riktiga torksomrar lät vi vagnarna stå i sjön
över natten då och då med vatten över hjulen för att träet skulle sväl-
la. Smed Persson satte på nya hjulringar. Bromsklotsar tog slut rätt
ofta och då satte man bildäcksgummi på dem eller gjorde nya.

Vi var inte med vid lastning, hade nog att göra ändå.

Mycket mer arbete för husmor på stenkörargård: arbete på åker och i
lagård, mera matlagning, tvätt, klädesvård osv.; därför vanligen piga
till hjälp.

Vi släppte inte efter på jordens skötsel för att vi hade stenkörning,
men det fanns ställen utan ordning där jordbruket blev eftersatt. När
vi hade stenkörningsinkomster var vi inte så beroende av vad korna gav;
de fick sämre foder än hästarna. Havre köptes i mängd, varje år, ofta
från Bro socken.

Om vi inte haft stenkörning, hade vi drivit hårdare med mjölkpro-
duktionen och inte haft så många hästar och anställda. Här var högst
6 hästar på gården (vi födde upp och sålde hästar) och samtidigt 5-6
mjölkkor. När stenkörningen ebbade ut, sålde vi hästarna utom en. På
40-talet började vi driva specialodlingar: dill, rödbetor och morötter
till sillkonservfabrikerna, och dessutom diverse andra grönsaker och
bär till Lysekil och Smögen. Sedan min mans död 1954 är gården utarren-
derad till en granne. Nästa år tillträder två direktörer som nya ägare;
de ämnar göra hela gården till en campingplats i stor stil.

Mina fem barn har alla lämnat jordbruksnäringen.